

როზეტა გუჯეჯიანი

ეგნატე გაბლიანის (1881-1937 წწ.) ცხოვრებისა და
მოღვაწეობის კირითაღი ასკეპტიზმი

ეგნატე გაბლიანის ეროვნული ღვაწლი და მეცნიერული მემკვიდრეობა მნიშვნელოვანია ქართული კულტურისათვის. ეგნატე იყო მეცნიერი და მრავალმხრივი საზოგადო მოღვაწე: საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, სვანეთის მასშტაბური ანტიბოლშევიკური აჯანყებების (1921-1924 წწ.) ერთ-ერთი ხელმძღვანელი. ამავე დროს, ეგნატე გახლდათ პუბლიცისტი. მისი მრავალი წერილია დაბეჭდილი ქართულ პერიოდულ გამოცემებში. ეგნატეს სახელს უკავშირდება სვანეთის სიძველეთა მოძიებისა და დაცვის ისტორია: ის არის ზემო სვანეთის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის დამფუძნებელი და სულისჩამდგმელი, სამუზეუმო კოლექციების (ქრისტიანული სიწმიდეები, ხელნაწერები, დგამ-ავეჯი, საბრძოლო და შრომითი იარაღები, სხვადასხვა ინვენტარი...) შემკრები. ეგნატეს ცხოვრების მნიშვნელოვანი ფურცელია მისი მონაწილეობა ლენხერის საავტომობილო გზის გაყვანაში, სამეგრელოსთან მაკავშირებელი ხიდის გადგმა და სხვ.

ეგნატე გაბლიანი 1881 წელს დაიბადა მულახის თემში (ზემო სვანეთი), გიორგი (გუტა) გაბლიანის ოჯახში. მულახის თემში გაბლიანთა ისტორიული სოფელია ზარდლაში. ეგნატე სწავლობდა სანკტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე. მიიღო მრავალმხრივი და ფუნდამენტური განათლება. იყო სანკტ-პეტერბურგის აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წევრი.

საქართველოში დაბრუნების შემდეგ ეგნატე მუშაობდა სხვადასხვა ადმინისტრაციულ თანამდებობაზე: ბეჩოს მაზრის უფროსად, ბოქაულად და სხვ. გახლდათ სვანეთის მოსახლეობის პრობლემების მომწესრიგებელი. ეგნატე იყო ერთ-ერთი მასპინძელი სვანეთით დაინტერესებული მეცნიერებისა და მოგზაურებისა. თუკი ამ წლების უცხოელ მოგზაურთა წერილებში სწორად არის ასახული სვანეთში შექმნილი დიდი ქართული ტრადიციული კულტურის ესა თუ ის ელემენტი, წარმოჩენილია სვანეთის მოსახლეობის სწრაფვა რუსული კოლონიალური რეჟიმისაგან გათავისუფლებისაკენ, ეს უთუოდ ეგნატე გაბლიანის, ივანე მარგიანის, ლევან დადეშქელიანის და სხვა მოღვაწეთა დამსახურებაა.

ეგნატეს განუზომელი წვლილი მიუძღვის ქართულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, XIX საუკუნის მიწურულისა და XX საუკუნის I მეოთხედის სვანეთში მეწინავე ქართული საზოგადოებრივი აზრისა და იდეალების ფორმირებაში. ეგნატე გაბლიანი აქტიურად ეხმიანებოდა ყოველ სასიკეთო საზოგადოებრივ წამოწყებას, ფიზიკურად ადევნებდა თვალს ერის მაჯისცემას, კრიტიკულად ანალიზებდა სვანეთის შესახებ გამოქვეყნებულ

მასალებს, ყოველ პრობლემას ეროვნული თვალთახედვით ჰვრეტდა და უპირისპირდებოდა ანტიქართულ პროცესებს, მიუხედავად იმისა, რომ ამ დროს სახელმწიფო მოხელე იყო. ამ მხრივ, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ეგნატე გაბლიანის დიდი წვლილი სვანეთის სკოლებში ქართული ენის სწავლების შენარჩუნების საქმეში. ე. გაბლიანი ამხელდა რუსეთის იმპერიული დაკვეთით შესრულებულ და სვანეთისათვის თავსმოხვეულ ცრუ სამეცნიერო “თეორიებს” სვანების ვითომდა არაქართული წარმომავლობისა და სვანური კილოების არა ქართულის ნაწილად, არამედ ქართულისაგან განსხვავებულ “ენად” მიჩნევის ტენდენციებს (რ. გუჯეჯიანი, 2011).

ცნობილია, რუსეთის იმპერიის მესვეურებმა რამდენიმეჯერ სცადეს საქართველოს ზოგიერთი ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარიდან (სამეგრელო, აფხაზეთი, სვანეთი) ქართული ენის განდევნა, რაც მიზნად ისახავდა ამ მხარეებში მცხოვრებ ქართველთა შორის ქართული ეროვნული იდენტობის გაქრობას. რუსიფიკატორული საგანმანათლებლო პოლიტიკა ხორციელდებოდა მთელი ოკუპაციის პერიოდის განმავლობაში. დამპყრობლის მხრიდან დაგეგმილი ყოველი ანტიქართული ქმედება ქართველი საზოგადოების ბუნებრივ წინააღმდეგობას აწყდებოდა. ამ მხრივ მნიშვნელოვან როლს სვანეთისა და სამეგრელოს მოსახლეობაც ასრულებდა. ეგნატე გაბლიანი, სხვა ადგილობრივ მოღვაწეთა მხარდამხარ (დეკანოზი ბესარიონ ნიჟარაძე, დეკანოზი იოანე მარგიანი, თავადი ლევან დადემქელიანი, თავადი ქაიხოსრო გელოვანი და სხვ.), იბრძოდა სვანეთის საგანმანათლებლო სივრცეში დედაენის (ქართულის) სწავლების აღდგენისა და შენარჩუნებისათვის. იგი მრავალჯერ გამოეხმაურა ამ თემატიკას პერიოდული გამოცემების ფურცლებზე.

მკითხველს შეუძლია გაეცნოს ეგნატე გაბლიანის პუბლიცისტიკას, რომელშიც ღრმა მეცნიერული არგუმენტაციით არის დასაბუთებული სვანური კილოების ქართულობა და გაკრიტიკებულია რუსეთის იმპერიის მიერ გამოგზავნილი სახელმწიფო მოხელეებისა და მკვლევარ-მოგზაურების (ბართლომეი, უსლარი, ტეპცოვი, სტოიანოვი...) ანტიქართული და არამეცნიერული “დებულებები”. რამდენიმე ამონარიდი ეგნატე გაბლიანის წერილებიდან: **“მრავალი მეცნიერული საბუთი ნათლად დადადებს სვანებისა და დანარჩენ მის მოძმე ქართველ ტომების ერთიანობაზე და ნათესაობაზე. მაგრამ... ამ საკითხზე დღემდე გრძელდება ბუნდოვანი აზრების გამოთქმა და ფაქტების დამახინჯება იმ პირების მიერ, რომლებსაც საქართველოს წარსულზე თითქმის არაფერი გაეგებოდათ და იგი... გამარუსებელი პოლიტიკის ნაკარნახევათ უნდა ჩაითვალოს”**; **“ამჟამათ თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სვანური... უნდა წარმოადგენდეს უძველესი ქართული ენის ნაშთს და დღესაც მის ერთ შტოთ უნდა ჩაითვალოს”**; **“ის კი თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სვანურში... ბევრი ისეთი სიტყვები შემონახულა, რომლებიც ქართულ ლიტერატურაში ერთ დროს ხმარებაში ყოფილან, მაგრამ შემდეგში მას ეს სიტყვები დაუკარგავს და მართო სვანურს შერჩენია დღემდე”**. სვანეთის საზოგადოების პროტესტს, რომელიც მოჰყვა ხელისუფლების მხრიდან სკოლებში მხოლოდ რუსული ენის დამკვიდრების ცდას, ეგნატე

შემდგენიერად აღწერს: **“სვანებმა ერთი აღიაქოთი მოახდინეს, “არ გვინდა ჩვენ რუსული პრაშნი-პრუშნიო”, ჩვენ მამა-პაპურად და ძველებურად გვინდა ვიცხოვროთო”** (ე. გაბლიანი, 1903). ეგნატე გაბლიანი აქვეყნებს ლექსიკონსაც, რომელშიც საერთოქართული ლექსიკური ერთეულებია დაფიქსირებული.

საქართველოს პირველი რესპუბლიკის პერიოდში ეგნატე გაბლიანი დიდ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას ეწეოდა, ცდილობდა სვანეთის ცხოვრების მოწესრიგებას ძველი ქართული სამართლის ამოქმედებით, რომელიც ყველაზე ცოცხლად სვანეთშია შემონახული ჩვეულებითი სამართლის სახით (ე. გაბლიანი, 1927).

საქართველოს ხელახალი ოკუპაციის შემდეგ (1921 წ.) ეგნატე გაბლიანის ცხოვრებაში უმძიმესი პერიოდი დგება. ეგნატე იწყებს დაუცხრომელ ბრძოლას საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. ცნობილია, სვანეთი დიდი საპროტესტო მუხტით შეხვდა საქართველოს ოკუპაციას, სისხლიან 1921 წელს. სვანეთი, ნესტორ გარდაფხადის, მოსოსტრ დაღეშქელიანის, ბიძინა პირველის, ძმები დადიანების (რომლებიც დედით დაღეშქელიანები იყვნენ და ნახევრად სვანეთში იზრდებოდნენ) თაოსნობით, დაირაზმა რუსული ოკუპაციის წინააღმდეგ. სვანეთის რაზმები ლენხერის გზაზე (მდინარე ენგურის ხეობა) ჩაუსაფრდნენ დამპყრობლის ჯარს და გაანადგურეს “წითლების” რაზმები. სვანეთის აჯანყების ამბავი ფართოდ გავრცელდა საქართველოს ყველა მხარეში და საზღვარგარეთ (ო. ჯანელიძე, 2008). სვანეთის აჯანყება აისახა საქართველოს პატრიარქის მემორანდუმშიც (გენუის კონფერენცია). ეგნატე გაბლიანი ხანგრძლივ პატიმრობას გადაურჩა, რადგანაც სვანეთის მოსახლეობაში უდიდესი ავტორიტეტი ჰქონდა და ხელისუფლებამ მისი შემორიგება არჩია. მის დაცვას მუდამ ცდილობდა ბოლშევიკი სილიბისტრო ნავერიანი, რომელიც, ეროვნული ხედვის გამო, საბოლოოდ საბჭოური რეპრესიების მსხვერპლი გახდა. ეგნატე აქტიურად მონაწილეობდა 1924 წლის აჯანყებაშიც. რამდენიმეგზის რეპრესირებული ეგნატე ხელახლა დააპატიმრეს და დახვრიტეს 1937 წელს. რეპრესიების მთელი სიძიმე იწვნია ეგნატე გაბლიანის ოჯახსაც. საბჭოთა ხელისუფლებამ დააპატიმრა და ხანგრძლივად გადაასახლა ეგნატე გაბლიანის მეუღლე, ცნობილი პედაგოგი ვერა თევზაძე. მამის დახვრეტიდან ორი წლისთავზე გარდაიცვალა ეგნატე გაბლიანის ქალიშვილი ეთერი. ეგნატეს მეორე შვილის გივი გაბლიანის (1915-2001 წწ.) ცხოვრების გზა საქართველოს უახლესი ისტორიის განუყოფელი ნაწილია. გივი იყო პროფესიით ექიმი. ის ვერ ურიგდებოდა ბოლშევიკურ რეჟიმს და ცდილობდა საქართველოს გათავისუფლებას. სწორედ ამ მიზნით, გივი, მეორე მსოფლიო ომის დროს, ტყვედ ჩაბარდა გერმანულ მხარეს. გერმანულ მხარეს გადასული, დაუკავშირდა ქართულ ემიგრაციას და გახდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის (საზღვარგარეთ) ერთ-ერთი ხელმძღვანელი. ცნობილია, რომ გივი გაბლიანმა ომის წლებში დადუბვას გადაარჩინა მრავალი ქართველი და ებრაელი ტყვე. ომის შემდეგ გივი ამერიკის მოქალაქე გახდა, თანამშრომლობდა ემიგრაციულ გამოცემებთან. გივი გაბლიანის ღვაწლი ქართული ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში ცალკე განხილვის თემაა. სასიხარულოა, რომ ქართულ ენაზე გამოიცა ამ დიდი მოღვაწის მოგონებები, რითაც მისი სახელი ფართო საზოგადოებისათვის გახდა ცნობილი (გ. გაბლიანი, 1998). სვანეთში კი იგი

მუდამ ახსოვდათ და მის სახელს სასოებით ახსენებდნენ ყოველ ოჯახში. გივი გაბლიანი ერთგვარ ლეგენდად იქცა ამ მხარეში, მასზე საუბრობდნენ ჩუმად, მაგრამ დიდი სიამაყით. გივი გაბლიანი სიცოცხლის ბოლო წუთამდე ფიქრით და ღვაწლით საქართველოსთან იყო დაკავშირებული. ღვთის წყალობით, იგი საქართველოს ხელახალ გათავისუფლებას და ნათესავებთან შეხვედრასაც მოესწრო, მასთან სტუმრად ჩასულ ანლო ნათესავს ქალბატონ ციური გაბლიანს საქართველოსა და მშობლიური სვანეთის ყოფის ყოველი ნიუანსის შესახებ ესაუბრა დაწვრილებით.

საბჭოთა ოკუპაციის წლებში (1937 წლამდე) ეგნატე გაბლიანი მუხლჩაუხრელად იღვწოდა ქართული ეროვნული საგანძურის მოძიების, თავმოყრისა და გადარჩენისათვის. მან საფუძველი ჩაუყარა მესტიის მუზეუმს (იგი დღეს ეროვნული მუზეუმის ნაწილია), აქ დაუჩვენებელი უნიკალური საგანძურით. ამავე წლებში, ეგნატე გაბლიანმა მოიპოვა არქეოლოგიური გათხრების ჩატარების უფლება, დაზვერვითი სამუშაოები შეასრულა ჩუბეხევის, ლახამულისა და ჭუბერის ტერიტორიებზე.

ეგნატე გაბლიანის უმთავრესი მეცნიერული კვლევები ქართველთა ეთნოლოგიის შესწავლისაკენ იყო მიმართული. ეგნატე ქართული ეთნოლოგიური სკოლის პირველი თაობის წარმომადგენელია. ცნობილია, რომ ეთნოლოგია საქართველოში ცალკე მეცნიერების დარგად, სამეცნიერო სკოლად XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან ყალიბდება. ეგნატე გაბლიანის არაერთი ეთნოგრაფიული წერილი, გამოქვეყნებული ქართულ პერიოდულ გამოცემებში, ბევრად ადრეულია. ეგნატე აქტიურად თანამშრომლობდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებთან, რომელთაგანც განსაკუთრებით ფასეული წერილები “ივერიაში”, “ცნობის ფურცელში”, “შინაურ საქმეებში” და სხვ. ქვეყნდებოდა. პრესაში გაბნეულ წერილებში წარმოდგენილია სვანეთის ყოფისა და კულტურის ზოგადი მიმოხილვაც და კონკრეტული ფაქტების თხრობა-ანალიზიც. არის წერილები, რომლებშიც მიმდინარე ამბებია აღწერილი და საჭირობორტო პრობლემებია წამოჭრილი.

განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ეგნატეს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები და ორი სამეცნიერო მონოგრაფია: “ძველი და ახალი სვანეთი” (ე. გაბლიანი, 1925) და “თავისუფალი სვანეთი” (ე. გაბლიანი, 1927). ეს მონოგრაფიები დღემდე ძვირფას წყაროდ რჩება სვანეთის წარსულით, ყოფითა და კულტურით დაინტერესებული მკვლევარებისათვის. რასაკვირველია, ამ სამეცნიერო ნაშრომებს ეტყობა ცენზურის მძიმე კვალი, მაგრამ სტრიქონებს შორის იძულებით ჩაწერილი ხელოვნური ფრაზების მიღმა მოჩანს ავტორის უდიდესი ერთუდიცია და მეცნიერული ანალიზის უნარი. ეგნატე გაბლიანის კვლევის თეორიული ამოსავალი და მეთოდოლოგია მომდინარეობდა იმ დროს მთელ მსოფლიოში გაბატონებული ისტორიულ-შედარებითი სკოლის თეორიებიდან.

ეგნატე გაბლიანის მონოგრაფიები არ არის მხოლოდ წმინდა ეთნოგრაფიული კვლევები. მეცნიერი ყოველ საკითხს განიხილავს კომპლექსურად, ისტორიულ-არქეოლოგიურ წყაროთა ანალიზის საფუძველზე და ისტორიული განვითარების დინამიკის ჩვენებით, ამიტომ ეგნატე გაბლიანი უნდა მივიჩნიოთ ისტორიული ეთნოლოგიის ერთ-ერთ ჩამომყალიბებლად საქართველოში. ეგნატეს

დახვრეტის შემდეგ აიკრძალა მისი წიგნებიც. წიგნები დააბათიმრეს და განადგურეს. ბიბლიოთეკებში არსებული ეგზემპლარები კი საიდუმლო ფონდებს გადასცეს. გავიდა ათწლეულები, ვიდრე მკითხველებს ამ წიგნების თავიდან გაცნობის შესაძლებლობა მიეცემოდათ. სწორედ ამ მიზეზით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ადრეული პერიოდის ქართველი საბჭოთა ეთნოგრაფები არ იმოწმებენ და არ იხსენიებენ ვენატე გაბლიანის მეცნიერულ მემკვიდრეობას.

ვენატეს მონოგრაფიებში წარმოდგენილია სვანეთის ისტორიის საკვანძო პრობლემები, განხილულია საისტორიო წყაროები და არქეოლოგიური არტეფაქტები. წარმოჩენილია სვანეთის როლი საქართველოს ისტორიაში. შესწავლილია შემდეგი მნიშვნელოვანი თემები: სვანეთის ისტორია, სვანეთის მატერიალური კულტურის ძეგლები, სვანეთის ეთნოგრაფია. მეტად საყურადღებოა ვენატეს მიერ შეკრებილი მასალა სვანეთის საეკლესიო საგანძურის (ეკლესიების, ჯვარ-ხატების, წარწერების), საეკლესიო დღეობებისა და რიტუალების, სვანეთის ჩვეულებითი სამართლის (ქალთა ქონებრივი უფლებების, ქორწინების, განქორწინების, სამედიატორო სასამართლოს), სვანების საოჯახო ყოფის და სხვა ეთნოგრაფიული თემების შესახებ. მეცნიერს შესწავლილი აქვს სვანური ფოლკლორი: ლეგენდები, გადმოცემები, არაკები, ზღაპრები, ლექსები, ფერხულები. მეცნიერი, მასალის შეკრებასთან ერთად, ახდენს ინფორმაციის დაჯგუფებას, ანალიზს, გვაწვდის არგუმენტირებულ დასკვნებს. ზოგიერთი ეთნოგრაფიული ფაქტი მხოლოდ ვენატე გაბლიანის წიგნებიდან შემოგვეჩანა, რადგან ის თავად იყო მასალის შემკრები და ამა თუ იმ კონკრეტული ამბის, სამართლებრივი დავის, რიტუალის მონაწილე, ზოგჯერ ორგანიზატორიც.

ბუნებრივია, რომ ვენატე გაბლიანის მრავალმხრივი მოღვაწეობა, მისი ნაშრომ-ნააზრების არაერთი ასპექტი კიდევ დიდხანს იქნება მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლების კვლევისა და ანალიზის საგანი.

დამოწმებული ლიტერატურა

- გ. გაბლიანი, 1998** — გივი გაბლიანი, ჩემი მოგონებანი, თბ., ქუთაისი, 1998.
- ე. გაბლიანი, 1903** — ე. გაბლიანი, ზემო სვანეთი, — გაზ. “ივერია”, 16 აპრილი, №82, 1903.
- ე. გაბლიანი, 1925** — ე. გაბლიანი, ძველი და ახალი სვანეთი, ტფ., 1925.
- ე. გაბლიანი, 1927** — ე. გაბლიანი, თავისუფალი სვანეთი, ტფ., 1927.
- რ. გუჯეჯიანი, 2011** — რ. გუჯეჯიანი, ვენატე გაბლიანი, ჟურნ. “ჯვარი ვაზისა”, №1-2, თბ., “საქართველოს საპატრიარქო”, 2011.
- ო. ჯანელიძე, 2008** — ო. ჯანელიძე, ბოლშევიკური ოკუპაციის წინააღმდეგ სვანეთის განმათავისუფლებელი ბრძოლის ისტორიიდან, — კრ., სვანეთი — ქართული კულტურის სვანე, გამომცემლობა “ზვამლი”, თბ., 2008.

ROZETA GUJEJANI**MAIN ASPECTS OF EGNATE GABLIANI (1881-1937)
LIFE AND DEEDS**

The national activities of Egnate Gabliani and his scholarly heritage have a great importance for Georgian culture. Egnate was a scholar, archeograph, one of the founders of Georgian ethnography, public man of wide range of activities: outstanding representative of Georgian national movement during the Russian and later Soviet occupation, one of the leaders of Svanteian antibolshevik uprisings (in 1921-1924). At the same time Egnate was a publicist. His several papers are published in Georgian periodical editions. His name is associated with the chronicles of collection and preservation of Svanetian antiquities: he is a founder of upper Svaneti historical-ethnographic museum; collector of museum anthologies (Christian artifacts, manuscripts, furniture, martial and economic tools, other supplies). The important fact of Egnate's life is his involvement in the construction of the Lenkheri motorway, building of the bridge to Samegrelo etc. The monographs and articles of Egnate Gabliani are valuable for Georgian ethnography, he describes and analyzes almost all elements of Svan traditional everyday life and culture: history of Svaneti, social being, historical monuments, folk architecture, churches, monasteries, traditional low, religious festivals, rituals, etc.